

La sardina (*Sardina pilchardus*)

(ALDC, VIII, 1760. La sardina)

La *sardina* és un ‘clupeid de cos fusiforme de color blau verdós, costat i ventre argentats, cobert d’escates grosses sovint caduques, que s’alimenta de plàncton, viu en moles de milers d’individus i té un gran valor comercial (*Sardina pilchardus*)’ (Duran, 2007: 265-266); el mot prové probablement del llat. SARDĪNA, dim. de SARDA, f. de SARDUS ‘de Sardenya’, mots que designaven algunes espècies d’escòmbrids i clupeids (“sorte de thon”, DELL), freqüents a la mar de Sardenya i que van adquirir renom preparats en salaó (Barriuso, 1986: 43-44); una altra interpretació es troba en Sant Isidor de Sevilla, entroncant *sardina* amb *sarra*, nom antic de Síria i del peix que freqüentava les seves aigües (Arias/de la Torre, 2019: 179); els resultats catalans són *sarda*, en cat. sept., i *sardina* (s. XIII) (var. alg. *saldina* 85, amb lambdacisme, com en *germà* > *jalmà*), que ha rebut un altre suf., inicialment dim., *sardineta*, però que almenys en 24 poblacions, essent l’única resposta, s’ha lexicalitzat (veg. “*Sardineta*. Nom col·lectiu de peixos de este nom”, Orellana, 1802 b; també la dita “*sardineta* de Blanes, fugint del foc se posa a les brases”, present en els dialectes catalans

des del s. xv [Colón, 2003 b]); a notar encara un altre dim., *sardinyola* 13, amb assimilació palatal de la -n-, que Labèrnia (1839) associava, a tort, amb el xanguet.

La sardina “preparada amb salmorra i premsada” (DIEC) es diu *sardina salada* 90 i *areny* (pl. *arenys* 94), var. de *areng* (s. XIII) (< fr. *hareng* o gascó *arenc* < francic HARING; al. *hering*), amb el seu der. *arengada* (s. XVI) 21, 73, 75, 76, 81, 86, 120 (var. *anengada* 42, amb repercussió de la nasal implosiva); s’importava del nord de l’Atlàntic en barrils a la qual deu fer referència l’expressió “arengada anglesa”, d’un text del s. XVIII (DCVB); *pinxa* ‘arengada’ 71 és un anglicisme men. (< *pilchard*), deixalla de la dominació britànica a Menorca (Veny, 2002 b: 57 i 69).

Des d’un angle geolingüístic notem que *sardina* és mot pancatalà, amb el der. *sardineta*, contigu a la frontera castellanoaragonesa i que podria haver-se estès al cast.; només trenca la seva unitat el ross. *sarda*, doc. des del s. XIII, imputable a interferència amb l’oc.

Són mots normatius *sardina* i *arengada*, des del DOrt, 1917; *sarda*, des del DIEC₁, 1995.

